

NĂNG LỰC THÔNG TIN – PHẨM CHẤT CỐT LÕI

Cùng với sự xâm nhập mạnh mẽ của công nghệ thông tin, trí tuệ nhân tạo AI..., thư viện hiện đại đã có những thay đổi bước ngoặt. Nhiều hoạt động truyền thống của thư viện đã biến mất. Thông tin được số hoá, nhận diện, lưu trữ, bảo mật... qua mã vạch, chỉ từ, công nghệ điện toán đám mây, nhân trắc sinh học ... Người làm công tác thông tin, thư viện không chỉ tổ chức, quản lý tài nguyên thông tin mà còn phải biết đón bắt nhu cầu khách hàng, tư vấn xử lý thông tin, biết khơi gợi, tạo lập và định hình những nhu cầu thông tin mới cho người dùng.

■ SONG NGU

KIẾN TẠO NĂNG LỰC THÔNG TIN CHO NGƯỜI HỌC

"Data tells the trust" - ThS. Đồng Đức Hùng - Phó Trưởng Khoa Thông tin - Thư viện, Trường ĐHKHXH&NV, ĐHQGHN bắt đầu câu chuyện về ngành Thông tin - Thư viện bằng câu nói về tầm quan trọng của thông tin/dữ liệu trong kỷ nguyên số - "Ngày nay, ai nắm giữ được thông tin/dữ liệu chính xác, nhanh chóng trước, người đó có quyền lực".

Bản chất của ngành Thông tin - Thư viện là tập trung vào hoạt động quản lý thông tin và các dịch vụ trong thư viện. Từ góc độ chuyên môn, một dây chuyền thông tin được chia làm 4 khâu: Bổ sung, thu thập thông tin, dữ liệu - Xử lý, phân tích, tổng hợp dữ liệu - Lưu trữ, bảo mật, bảo đảm an ninh, an toàn thông tin - Sử dụng, cung cấp thông tin. Việc tổ chức và quản lý thông tin cần được chuẩn hoá và theo phương pháp khoa học để tránh các hiện tượng: đánh mất thông tin, phân tán thông tin, nhiễu tin, thông tin không chuẩn xác, thông tin vi phạm bản quyền, vi phạm đạo đức... Do đó, Thông tin - Thư viện là một ngành khoa học - lĩnh vực nghề nghiệp lâu đời và liên thông với thế giới.

"Với một nghề nghiệp đòi hỏi sự chuyên nghiệp cao như nghề Thông tin - Thư viện, kiến thức cốt lõi hay chuẩn đầu ra của sinh viên ngành Thông tin - Thư viện, Trường ĐHKHXH&NV Hà Nội chính là "Năng lực thông tin - Information Literacy".

Theo ThS. Đồng Đức Hùng, Năng lực thông tin của cử nhân Thông tin - Thư viện được thể hiện ở 4 khía cạnh quan trọng gồm: Kỹ năng nhận dạng nhu cầu tin; Kỹ năng tìm kiếm thông tin; Kỹ năng đánh giá, thẩm định thông tin; Kỹ năng sử dụng thông tin.

Kỹ năng nhận dạng nhu cầu tin là khả năng nắm bắt được người dùng cần thông tin gì để hỗ trợ. Đôi khi chính người dùng tin tỏ ra mập mờ, bối rối, không diễn đạt được chính xác thông tin mình muốn tìm. Đó là lúc người làm công tác thư viện, với kiến thức tổng quan về các loại hình thông tin sẽ đưa ra các từ khoá, các gợi ý chi tiết về nguồn tin, cơ sở dữ liệu tin, ngôn ngữ thể hiện, định dạng thông tin... cho người dùng chọn lựa.

Tìm kiếm thông tin là một kỹ năng phổ biến đối với người dùng tin phổ thông. Song sinh viên Thông tin - Thư viện được đào tạo để trở thành chuyên gia trong lĩnh vực này, có khả năng tìm kiếm nâng cao (advanced search) với sự thành thạo các thuật toán, cách sử dụng thuật ngữ, từ khoá phối kết hợp để cho ra thông tin chính xác nhất. Bên cạnh đó, để có thể tìm kiếm thông tin hiệu quả thì sự hiểu biết đa dạng về các nguồn cung cấp thông tin (như các cơ sở dữ liệu, các bộ sưu tập số, các nguồn tin khoa học trực tuyến...) được coi là yêu cầu bắt buộc với một chuyên gia tìm tin.

Thẩm định, đánh giá nguồn tin là kỹ năng vô cùng quan trọng trong xã hội hiện nay khi mà thông tin được trao đổi, tương tác với mật độ dày đặc, đa chiều, trên nhiều nền tảng xã hội và ngày càng phá vỡ tính riêng tư. Đây cũng là kỹ năng yếu của những người dùng tin không chuyên nghiệp. Thẩm định tin được xem xét ở tính hợp pháp, tính tin cậy của thông tin. Đây là cách để mỗi cá nhân tự tạo bộ lọc để bảo vệ mình trước những ảnh hưởng tiêu cực của những thông tin độc hại như tin giả (fake news), phát ngôn gây thù hận (hate speech)...

Liên quan tới kỹ năng sử dụng thông tin, một trong những vấn đề lớn hiện nay là tình trạng sử dụng thông tin vi phạm pháp luật về quyền sở hữu trí tuệ và vi phạm những nguyên tắc, giá trị đạo đức xã hội. Chúng ta vẫn nghe trên báo chí truyền thông các hiện tượng: người xem phim livestream trực tiếp bộ phim đang chiếu trong rạp trên mạng xã hội, vi phạm tác quyền và gây ảnh hưởng đến quyền lợi của nhà sản xuất; tung thông tin và hình ảnh riêng tư lên mạng với mục tiêu xấu, gây phương hại đến danh dự của cá nhân... Tình trạng này được khắc phục một phần nhờ công tác đào tạo nên những người có kỹ năng sử dụng thông tin một cách chuyên nghiệp, am hiểu các giới hạn của việc dùng tin cùng sự nhạy cảm về ảnh hưởng của việc dùng tin trong từng lĩnh vực hoạt động xã hội.

THƯ VIỆN HIỆN ĐẠI DỰA TRÊN NỀN TẢNG CNTT

"Thư viện là "trái tim" của các trường đại học, các viện nghiên cứu, các trung tâm thông tin... nhưng nó đã trải qua một cuộc cách mạng với sự ứng dụng mạnh mẽ của công nghệ thông tin. Rất nhiều hoạt động truyền thống của thư viện đã biến mất hoặc được thay thế bởi những tiến bộ của công nghệ. Gần đây Thư viện Trường ĐH Sư phạm Kỹ thuật TP HCM đã đưa vào sử dụng 2 robot để phục vụ việc mượn và trả sách của người đọc. Điều đó cho thấy robot đã bước đầu thay thế nhân viên thư viện trong việc thực hiện một số công việc giản đơn và có tính chất lặp đi lặp lại. Thực tế đó đặt ra yêu cầu nhân viên thư viện cần được đào tạo và trang bị những kiến thức/kỹ năng chuyên sâu (đặc biệt là

kiến thức về công nghệ thông tin và truyền thông) để có thể vận hành một mô hình thư viện hiện đại thay vì chỉ thực hiện những công việc đơn giản thông thường" - ThS. Đồng Đức Hùng chia sẻ về thực tế phát triển của ngành Thông tin - Thư viện hiện nay.

Cũng theo ông, xu hướng trên thế giới là thư viện dần trở thành một nhánh nhỏ của Công nghệ thông tin. Các cơ sở đào tạo ngành Thông tin - Thư viện ngày nay thường được đặt ở các trường/khoa về công nghệ thông tin - truyền thông, tiêu biểu là ĐH Queensland (Úc), ĐH Monash (Úc), ĐH Victoria (New Zealand) ... Đối với cán bộ ngành Thông tin - Thư viện hiện nay thì kỹ năng về công nghệ thông tin chắc chắn phải là một trong những kỹ năng cơ bản nhất. Không có kỹ năng này, người làm việc gần

như không thể đáp ứng được công việc ở các thư viện hiện đại với các trang thiết bị của thời đại 4.0 như: phần mềm quản trị thư viện, website, hệ thống mạng, camera, cổng từ, các thiết bị mã vạch, chỉ từ, máy quét tài liệu phục vụ số hoá...

Người cán bộ thư viện ngày nay không thể chỉ kiên nhẫn đáp ứng những nhu cầu của người dùng mà còn phải biết khám phá, giúp người đọc xác định được nhu cầu của họ, biết khơi gợi, tạo lập và định hình những nhu cầu thông tin mới. Thực tế trên đã tác động đến định hướng đào tạo ngành Thông tin - Thư viện của Khoa theo hướng phát triển mạnh các kỹ năng về dịch vụ thông tin và công nghệ thông tin. Một dự án xây dựng Phòng thực hành thư viện số của Khoa với kinh phí đầu tư hơn 7 tỉ đồng đang

được triển khai, dự kiến đưa vào hoạt động cuối năm 2019 nhằm giúp sinh viên tăng cường thực hành các trang thiết bị tiên tiến nhất của ngành. Đây sẽ là một trong những phòng Thư viện thực hành hiện đại nhất trong các cơ sở đào tạo ngành Thông tin - Thư viện tại Việt Nam.

Nhiều môn học được đưa vào giảng dạy từ các xu thế phát triển mới, cập nhật và hiện đại của nghề Thông tin - Thư viện như Thiết kế và quản trị nội dung website, Phần mềm xử lý dữ liệu, Bảo mật và an toàn thông tin, Số hoá tài liệu và xây dựng bộ sưu tập số, Quản trị tri thức, Bản quyền và sở hữu trí tuệ, Nhập môn quản lý dự án...

NHỮNG DỰ ÁN CỘNG ĐỒNG Ý NGHĨA

Những năm qua, với CTĐT đề cao tính thực hành và trải nghiệm, sinh viên ngành Thông tin - Thư viện có cơ hội áp dụng chuyên môn đã học vào những dự án cộng đồng có ý nghĩa. Tiêu biểu như Dự án “LÊN” - dự án thư viện tình nguyện trao tặng sách cho các trường học vùng cao miền núi phía Bắc. Trong suốt quãng thời gian 5 năm (từ 2013-2018) thầy và trò Khoa Thông tin - Thư viện đã vận động quyên góp và xin tài trợ sách vở, tài liệu, quần áo ấm từ các nhà hảo tâm và thực hiện các chuyến đi tình nguyện lên các trường học vùng cao để trao tặng sách, hỗ trợ hướng dẫn chuyên môn nghiệp vụ thư viện và tổ chức giao lưu với giáo viên, học sinh nhà trường. Hoạt động tình nguyện chuyên môn này giúp sinh viên gắn bó và thấy được ý nghĩa xã hội của ngành học, đồng thời giúp lan tỏa tình yêu sách với các em học sinh, góp phần phát triển văn hóa đọc trong cộng đồng. Từ năm 2018, sinh viên Thông tin - Thư viện lại tiếp tục tìm về Thiền viện Sùng Phúc (Gia Lâm, Hà Nội) để tham gia xây dựng thư viện nhà chùa. Rõ ràng trong nhiều tháng là hình ảnh

các bạn trẻ ngồi chăm chú dán gáy, đóng bìa sách, đánh số mã hoá tài liệu trong khuôn viên tĩnh lặng của tâm linh.

Năm 2017, Khoa Thông tin - Thư viện được nhận giải thưởng Vừ A Dính của Trung ương Đoàn thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh nhờ những hoạt động tình nguyện hiệu quả, vừa mang đậm dấu ấn chuyên môn, vừa mang ý nghĩa nhân văn và xã hội sâu sắc. Thầy cô và sinh viên của Khoa đã đến những vùng cao như Lai Châu, Điện Biên, tìm vào thư viện của các trường phổ thông dân tộc để tặng sách, hướng dẫn cách tổ chức, xây dựng thư viện trường.

Tự hào về các thế hệ học trò - những sinh viên ngành Thông tin - Thư viện, ThS. Đông Đức Hùng cho biết: các em đã và đang trở thành những nhà quản lý thông tin, những cán bộ thông tin thư viện trên khắp hệ thống thư viện tại Việt Nam, từ các thư viện quốc gia cho đến các thư viện địa phương, thư viện trường học các cấp, các phòng văn hoá, các trung tâm thông tin các bộ/ngành....

Một số em có năng lực chuyên môn tốt, cộng với khả năng ngoại ngữ đã được mời về làm tại thư viện, phòng đọc của các cơ quan ngoại giao nước ngoài như Đại sứ quán Mỹ, Hội đồng Anh, Ngân hàng thế giới, UNDP, Trung tâm Ngôn ngữ Văn hoá Pháp, Viện Goethe, Trung tâm Văn hoá Hàn Quốc ...; hệ thống các trường quốc tế, tư thực nổi tiếng tại Hà Nội...

Không chỉ vậy, sinh viên ngành Thông tin - Thư viện còn thể hiện sự năng động, nhạy bén, thích nghi tốt với một hướng nghề nghiệp rất mới trên thị trường lao động hiện nay - đó là trở thành những người tổ chức, thu thập, xử lý thông tin, phân tích dữ liệu... về nhu cầu xã hội theo yêu cầu chuyên biệt của các doanh nghiệp, tổ chức.

